

Umění naruby

Výtvarný kritik Hájek si přitůkl s Otou čtvrtou vodkou. „Musím se pořádně posilnit, protože mě čeká recenze na tu velkou výstavu socialistického realismu.“

„To ti nezávidím,“ přiznal Ota, „můj názor bych na ty srágory napsal moc rád, ale komunisti by to neotiskli.“

„A dobře by udělali, protože ty vidíš svět jednobarevně, nevnímáš ho v jeho diversifikaci, v jednotě a boji protikladů,“ zapil Hájek dalšího panáka pivem. „Navíc jsi pod vlivem kapitalistických mazalů, který už nevěděj, jak na sebe upozornit, tak udělají cokoliv, aby si jich někdo všimnul...“

„Zatímco já bych dal nevím co, aby si mě ta tvoje podělaná komunistická strana ne všimala,“ navázal Ota. „Ať mě nechaj dělat a hlavně vystavovat.“

„Povím ti jedno, Oto,“ zvedl Hájek významně prst a škytnul nahlas, „v jediném obrázku nějaký dělnice je víc upřímnosti, než u stovky těch exhibicionistických pseudoumělců. A víš proč? Protože na Západě jde jen o to prosadit se a zbohatnout, zatímco ta naše pracující žena tvoří z potřeby něco výtvarně sdělit ze svojí osobní zkušenosti. Navíc to, co sděluje, je každému srozumitelný, ať už se to líbí nebo nelíbí.“ Hájek se rozmáchl rukou po hospodě. „Koho tady asi tak můžou oslovit ty tvoje abstrakce? Dělníci a horníci je nepotřebujou, protože díky alkoholu viděj vlastní. Maluješ tak jedině pro intelektuály nebo snoby, ale ani jedni u nás nemaj prachy jako ti u kapitalistů, takže dřeš bídu s nouzí.“

„Ale jsem svobodnej,“ řekl hrdě Ota a dopil šesté pivo.

„A proto jsme se tu sešli u pití, protože ty jsi svobodnej, ale nespokojenej a chudej,“ smál se Hájek, „zatímco já jsem šťastnej... teda docela šťastnej a to není málo v tom našem reálném socialismičku. Říkám ti, že budoucnost výtvarného umění je v realismu. K abstrakci stejně utíkají hlavně ti, kteří nedokážou nic namalovat realisticky a nezbejvá jim, než trapně napodobovat a rozmělnovat to, co tu bylo před šedesáti lety. Tehdy šlo o něco nového, ale dneska...“

„Dneska jako včera jde přece o to, svobodně se výtvarně vyjádřit,“ oponoval Ota. „Na výtvarném umění je hezký, že každěj dělá trochu jinak, že máš možnost si vybrat podle vkusu, nálady, náтуры, podle toho, jak vnímáš svět kolem sebe...“ vysvětloval dál. „Abstraktní umění přece neskončilo tím, že ho někdo objevil. Rozvíjí se a má před sebou světlou

budoucnost. A já dělám, co umím. Chce to jen nebát se, nenechat si přistříhnout křídla a odvážně se rozletět.“

„Že to říkáš zrovna ty, kdo si už tolikrát nabil hubu, i když jen chodil,“ hihňal se Hájek. „Kolikrát jsi za posledních patnáct let vystavoval? Ani jednou. Jako bys neexistoval i s tím tvým abstraktním uměním.“ Hájek znovu zvedl významně prst. „A přitom by stačilo jen projevit trochu dobrý vůle... nemusíš se přece úplně zapřít, stačí přestat soudruhy provokovat, trochu se ukáznit ve výtvarném projevu, vidět věci a dění kolem sebe alespoň malinko realisticky a v souvislostech...“

„To právě dělám, takže tu jejich komunistickou normalizaci vnímám jako totální chaos, zmatení mysli, popření všech prověřených hodnot, je to projev morální devastace, komunistický dekadence se srpem a kladivem,“ oťrásl se Ota odpořem. „V mých abstrakcích je mnohem víc harmonie, než všude kolem nás.“

„Taky mě leccos štve,“ přiznal smutně Hájek, „ale když chceš něčemu třeba jen trochu prospět, musíš se přizpůsobit alespoň do té míry, abys na sebe negativně neupozorňoval. Příští měsíc dělám výstavu mladých registrovaných umělců. Není to sice nic velkého, taky tam nemůžu vystavit všechno, ale snažím se v rámci daných možností... a víš co, když už jsme se tu potkali, tak se trochu projdeme!“

Přimět Otu k návštěvě výstavy socialistického realismu nebylo snadný. Chvillemi výtvarníka Hájek doslova táhl za sebou, aby ho vzápětí Ota zachránil od pádu a podpíral s přestávkami až k výstavní síni.

„Je to jedinečná šance, to jen tak někde neuvidíš,“ strkal Hájek Otu do dveří.

„To máš pravdu, ale ani mě nenapadne jim za to platit,“ kroutil hlavou Ota.

„Neblni, se mnou to máš zadarmo,“ postrčil Hájek Otu do vestibulu největší výstavní síně ve městě a mávnul na pokladní. „Jdeme kvůli recenzi pro stranickej tisk,“ křikl a potichu se zeptal. „Paní, kolik za ty dva dny přišlo lidí?“

„Dvanáct cizinců,“ odpověděla pokladní bez přemýšlení. „Je to slabý a přitom jsou tu tak hezký věci.“

„Tak vidíš,“ obrátil se Hájek na smějícího se Otu a táhl ho do liduprázdných prostor výstavy.

Zatímco výtvarný kritik vrávoravým krokem procházel kolem jednotlivých prací a namlouval si na diktafon základní údaje a své postřehy, malíř prolítl výstavou během pěti minut.

„Je mně na zvracení,“ konstatoval Ota, když se vrátil k Hájkovi.

„Mně taky a trochu se mně motá hlava, těch vodek bylo moc.“ Hájek se opřel o panel a zhluboka dýchal. „Kdybych tu recenzi nemusel v noci odevzdat, zašel bych sem jindy...“

„Určitě se ti udělalo ještě víc zle z toho, co tu vidíš, to je za trest se na to dívat,“ vzdychnul Ota.

„To se ti zdá jen na první pohled, dej tomu šanci a projdi to ještě, určitě najdeš, proč jsi sem přišel,“ řekl Hájek, o kousek minul rozměrné sousoší horníků bratřících se s vojáky a postoupil k dalším obrazům.

Ota s despektem procházel znova výstavní prostory a zastavil se u dvou, stranou na samostatném panelu visících goblénů s tematikou mateřství. Ota je chtěl srovnat, aby visely rovně a všiml si jejich odvrácené strany. Otočil je naruby a nevěřícně se díval na objevenou abstrakci.

„Byla to dřina propracovat se k tobě řadou výtvarně zpracovaných nadšených pracujících budujících socialismus...“ chytal Hájek dech, když vzal Otu za ruku, aby neupadl. „Pracujících, kteří nezadržitelně postupují ke světlým komunistickým zítřkům... tak se podíváme na poslední dva kousky...“ Hájek pustil diktafon, přečetl si názvy prací, podíval se na goblény a promnul si oči.

„Měl jsi pravdu,“ pozoroval Ota pobaveně Hájka, „tohle stojí za vidění, co ty na to?“

„Že tady kurátorovi něco uniklo, to je přece čistá abstrakce a ani název to neschová. Mateřství může vypadat různě, ale těžko takhle. Přece soudruzi nejsou slepí...“ drbal se Hájek v prošedivělých vlasech. „To nemůže bejt náhoda, že to tu visí... nemohl jsem na vernisáž, vrátil jsem se ze školení včera v noci, ale už mně začíná svítat, proč hned ráno volali, abych okamžitě napsal recenzi...“

„Tak co tomu říkáš?“ usmíval se Ota.

„Že tu závěry stranického sjezdu o kulturní politice dostaly pěkného facana. Teď jde o to, abych se s tím taky nesvezl. Je to ideologická diverze jako prase, to je jistý a já bych rád věděl, kdo to na mě ušil,“ utíral si Hájek pot z čela. „Ale na mě si nepřijdou, mně nic neunikne.“

„Kvůli tomu stálo za to sem jít,“ poplácal Ota Hájka po ramenech. „Tak příznej, že to není špatný.“

„Je to vynikající,“ pokýval Hájek hlavou, „je to největší talent za posledních deset let. Nejde jen o abstrakci, ale i ta struktura,“ hladil výtvarný kritik rub goblénu, „podívej, jak si ta ženská klidně navazuje materiál,

kde chce a jak to tam fantasticky pasuje... to je dokonalý... jak je odvážná s barvama...“

„Zřejmě není zatížená žádnýma předsudkama a dělá, jak umí... jako já,“ hecoval Ota Hájka.

„Jenomže ona na rozdíl od tebe opravdu umí...“ ukazoval Hájek prstem na jméno na popisce u goblénů. „Na Západě by byla tahleta Dana Kuklová milionářka...“

Ota přikývl. „Vedle toho supertrapného socialistického realismu tu vyčnívá jako osmitisícovka v polabský kotlině...“

„To je přesně řečený, to použiju,“ citoval Hájek Otu do diktafonu.

„Tak to bude poprvé, co si rád přečtu recenzi stranického tisku na výstavu...“ smál se Ota za odcházejícím Hájkem a otočil goblény zpět.

Druhý den po otištěné recenzi, která odhalila naivní pokus kurátora vklínit „zakuklenou abstrakci“ mezi semknuté řady tvůrců socialistického realismu, vcházel Hájek na domluvenou schůzku na výstavě s vysokým stranickým funkcionářem pro kulturu. Hájkovi to nepřípadlo divné, protože byl zvyklý provázet nevzdělané stranické kádry výstavami, ale tentokrát to bylo jiné. Soudruh mu představil soudružku Kuklovou, autorku goblénů, řadovou dělnici a členku brigády socialistické práce, která si stěžovala na ústředním výboru strany na neoprávněnou kritiku a vyvolala tak probíhající schůzku. Všichni tři společně přistoupili k vystaveným goblénům.

„A teď mně řekněte, soudruhu Hájku, jak může bejt moje tvorba, jak jste napsal,“ autorka nervózně vyndala noviny a četla zatřesené, „příkladem všem, kteří bezduše napodobují depresivní a masám odtahité výtvořky tvůrců na Západě, kteří udělají vše, jen aby si vydělali mrzký peníz.“ Žena se nechápavě zadívala na Hájka. „Soudruhu, já se žívím jako soustružnice a goblény tkám pro radost a vůbec nerozumím tomu, co jste napsal.“

„Abych pravdu řekl, já také ne, soudruhu Hájku,“ kroutil hlavou nechápavě stranický funkcionář. „Cožpak nejde o naprosto jednoznačně pozitivní socialistický realismus? A troufám si říci, že příkladný. Proč právě toto mateřství vyčnívá, jak jste napsal, ve své abstraktní nahotě nad ostatní jako osmitisícovka v polabské kotlině?“

Hájek zíral nevěřicně na dva goblény s naturalisticky a kýčovitě zpracovaným tématem mateřství a přemýšlel, co se to děje. Omluvil se, že šlo samozřejmě o nedorozumění způsobené snad v redakci, slíbil nápravu a pod tlakem funkcionáře požádal, jestli by mu autorka jeden goblén po

výstavě neprodala. O půl hodiny později si v hospodě nad pátou vodkou slíbil, že omezí pití, nebo ho další taková recenze zničí.

Měsíc nato potkal Hájek nedaleko výstavní sítě Otu a z jeho rozevláté chůze bylo zřejmé, že slib nedodržel. Hájek se rozesmál opileckým smíchem. „Víš, jak jsme spolu byli na té výstavě a obdivovali ty goblény?“

Ota s úsměvem přikývl. „Tak už jsi na to přišel?“

„No jasně,“ odpověděl Hájek jistě, „ti šmejdi stihli domluvit se s autorkou a vyměnili dvě nádherné věci za úděsný srágoro dřív, než se to rozkřiklo díky mému recenzi. Nechali mě, abych si v tom namočil čumák. Nevěřím, že šlo o nedorozumění nebo nedopatření nebo náhodu... Někdo se mnou sehrál habaďuru, někomu jsem nepohodnej, nebo snad stojím v cestě... tentokrát jsem z toho vybruslil, ale kdo ví, jakéj podraz mě čeká příště... A představ si, že jsem si jeden ten goblén musel koupit, abych usmířil tu babu i stranického funkcionáře. Mám si prej vybrat...“

„Tak víš co, je to za rohem, třeba ti poradím, když jsem taky na tu abstrakci,“ smál se Ota a odváděl poddajného Hájka na výstavu.

V sálech opět nebyla ani noha. Hájek zamířil na toaletu, Ota v klidu otočil goblény a kochal se podivuhodnou abstrakcí.

„To koukáš, co?“ smál se vrávoravou chůzí přicházející Hájek, zadíval se nevěřičně na goblény a rozplakal se. „Vždycky jsem se musel pořádně napít, když jsem šel na blbý výstavu, ale já už zase vidím tu abstrakci. Budu muset opravdu přestat pít... co kdybych příště už ten socialistické realismus neviděl u žádnýho z autorů... a všude bych zíral jen na abstraktní umění, to je hrozná představa... to bych byl jako výtvarnej kritik vyřízenej... ani nevím, z čeho je mně víc špatně, jestli z toho pomýšlení nebo z chlastu...“ Hájek se odpotácel na toaletu, Ota otočil goblény, ale na Hájka čekal marně. Dohonil ho na ulici opřeného o zábradlí, aby neupadl.

„Hájku, vrať se, na výstavě na tebe čeká překvapení,“ snažil se ho Ota přimět k chůzi zpátky.

„Už tam nejdu za nic na světě, Oto,“ kroutil Hájek hlavou. „Mám velký strach, že jde o delirium nebo že jsem se pomátnul...“

„Človče, neblázni, nemáš se čeho bát, ty gobelíny byly jen otočený naruby, chápeš?“ třásl Ota výtvarným kritikem.

„Chápu... už je všechno naruby,“ přikývl rezignovaně Hájek.

„To je právě ten problém... možná proto se tak úpěnlivě držím té abstrakce, párkrát jsem chtěl zkusit něco jinýho, ale mám strach, že mě to úplně rozhodí,“ přiznal Ota a podepřel Hájka, aby neupadl.

„Nejhorší je, když člověk tápe... ale proč zrovna já...“ zanaříkal Hájek.

Ota ho poplácal po zádech. „Neboj, z toho se vyspíš. Ale pokud jde o ty goblény, tak už máš snad jasno, ne?“

„Jasno...“ přikývl Hájek, nahnul se přes zábradlí a klidné zvracení mu kazily neklidné myšlenky, jestli je horší na výstavě socialistického realismu něco vidět, nebo nevidět.